

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Základní právní pojmy, základy teorie práva I. cvičení a II. cvičení

JUDr. Michal Kellner, LL.M.

Pojem Právo

- Co je to právo. Jaký má význam ve společnosti?

Pojem Právo

- pojem nelze jednoznačně vymezit, pojem historický
- soubor platných právních norem, tj. příkazů, zákazů a dovolení, jimiž právo tvorně společnost upravuje přípustné chování a vzájemné vztahy jeho účastníků.
- soubor pravidel chování stanovených státem, jejichž dodržování je zajištěno možnostmi státního donucení.
- **Možnost rozlišit právo v širším slova smyslu a užším slova smyslu**
 - a) v širším slova smyslu: je každý takový soubor pravidel (např. pravidla chování vězňů v cele)
 - b) v užším slova smyslu: pouze taková pravidla chování, které jsou stanovené státem a jejich dodržování je vynutitelné státem (právní předpisy)

Právo a jeho význam ve společnosti

- Z hlediska dispozice právní normy:
 - Kogentní – závazné, subjekty si nemohou sjednat odchylnou úpravu od zákona (např. výpovědní důvody zaměstnavatele),
 - Dispozitivní – možné sjednat práva a povinnosti odchylně od zákona, (např. možnost rozdělní zisku mezi společníky).
- Z hlediska výčtu právní normy:
 - Taxativní – konkrétní výčet, nelze se od něj odchylovat, nelze přihlídnout k jiným než uvedeným podmínkám (např. podmínky vydědění),
 - Demonstrativní – příkladný výčet podmínek, používají se obraty „zejména“, „například“, „jiné okolnosti“ (např. výčet snížení náhrady škody).
- Z hlediska formulace právní normy:
 - Kumulativní charakter – spojka „a“, „jakož“ „i“ „rovněž“
 - Alternativní charakter – spojka „nebo“ „anebo“

Právo a jeho význam ve společnosti

Právní normy jako hlavní pramen práva v České republice jsou obsaženy v obecně závazných předpisech – zákonech. Tyto obecně závazné předpisy můžeme dělit:

- Podle stupně právní síly – ústavní zákony mají nejvyšší stupeň právní síly, jedná se o prvotní, originální předpisy. Předpisy nižší právní síly vydány k provedení předpisu vyšší právní síly, nesmí odporovat předpisu vyšší právní síly (např. vyhlášky zákonů), princip speciality – speciální úprava má vždy přednost před obecnou.

Platí: *norma nižší právní síly nesmí odporovat normě vyšší právní síly
norma může být měněna, nebo rušena normou stejné právní síly
nebo vyšší právní síly.*

- Podle orgánu, který právní předpis vydává – vydávány např. orgány území samosprávy či ministerstvem.
- Podle formy právního předpisu – nařízení, vyhlášky,

Právo a jeho význam ve společnosti

Působnost právních norem:

Před tím, než je právní norma aplikována je nutné vždy vymežit její působnost – tedy na jakém území právní norma působí, na jaký okruh vztahů se právní norma vztahuje, kterého okruhu subjektů se právní norma dotýká a dále platnost a účinnost právního předpisu.

Rozlišujeme:

- Místní působnost – vymezuje území, na kterém právní předpis působí. Vždy vymezena působností státního orgánu, který právní normu vydal (např. území ČR).
- Osobní působnost – vymezuje okruh subjektů, na které se právní předpis vztahuje (např. advokáti).
- Věcná působnost – vymezuje okruh právních vztahů, které právní předpis upravuje (obchodně závazkové právní vztahy)
- Časová působnost – nutné rozlišovat mezi platností a účinností
- **platnost**- den kdy byl práv. předpis vyhlášen ve sbírce zákonů.
Okamžik kdy se s ním subjekty mohou seznámit.
- **účinnost** – den, kdy se předpis stává obecně závazným pro všechny.
Od tohoto dne je nutné podle právního předpisu postupovat.

Legisvakance – období od platnosti do účinnosti předpisu

Právní systémy

- Jaké základní právní systémy známe? Jaké jsou jejich rozdíly, specifika, zvláštnosti?

Právo, právní systémy

Systemy práva:

Historický nástin vzniku práva a jeho postupný rozvoj měl za následek, že právo se lišilo nejen v jednotlivých historických etapách, ale k diferenciaci práva muselo dojít i z hlediska regionálního.

Z tohoto důvodu rozlišujeme tři systémy práva:

- **Právo kontinentální** (evropské) – základem je převzaté římské právo. Státem vynutitelné právní normy jsou zakotveny v obecně závazných právních předpisech. Soudy jsou obecně závaznými právními předpisy vázány a toto právo aplikují. Tento systém je aplikován v celé kontinentální Evropě s výjimkou Anglie.
- **Právo angloamerické (ostrovní)** – nebylo ovlivněno římským právem. Základem je nalézání práva soudem na základě rozsudků s obecným naučením – tzv. soudních precedentů. Soudy právo neustále dotvářejí. Tento systém se v současné době uplatňuje ve Velké Británii, Severním Irsku, Spojených státech amerických apod.
- **System tradičních a náboženských práv** – tento systém uplatňován v některých afrických zemích. Jeho základem jsou právní obyčeje a náboženská pravidla chování.

Právní systémy

Právo islámské:

- úzké sepětí s islámským náboženstvím a prolínání pravidel právních, náboženských a etických.
- Tato oblast práva je rozšířena v některých státech blízkého a středního východu, jihovýchodní Asie a některých státech Afriky. Islámské právo se uplatňuje v oblasti práva rodinného, dědického a darovacího.
- Závazkové právo se řídí právem převzatým z kontinentálního, nebo angloamerického systému.
- Formální prameny – korán, sunna (tradice o výrociích a skutcích proroka Muhammada), idžma, kijás (analogie).

Právní dualismus

- Co to je, právní dualismus, vysvětlete.

Právo a jeho význam ve společnosti

Dualismus práva:

- Právo hmotné a procesní
- právo hmotné – upravuje společenské vztahy po stránce věcné (možnosti vypořádání podílového spoluvlastnictví, dědické skupiny)
- právo procesní – upravuje postupy v jednotlivých typech řízení před státními orgány (podání žaloby, návrhu, odvolacího prostředku)
- Právo soukromé a veřejné
- právo soukromé – upravuje právní vztahy mezi subjekty (fyzickými a právními osobami) na principu rovnosti a nezávislosti. Ke vzniku těchto vztahů dochází na základě projevu vůle. **Občan může činit to, co mu zákon nezakazuje a není povinen činit to co mu zákon neukládá.**
- Právo veřejné – upravuje vztahy, kdy na jedné straně vystupuje subjekt veřejného práva a druhému účastníkovi vnucuje svou vůli na základě svrchované moci (povinnost platit daně).

Právní normy

- Co jsou to právní normy, jak je členíme, jaká mají specifika, jakou mají strukturu?

Právní normy

Právní normy:

Právní normy lze chápat jako obecně závazné pravidlo lidského chování, stanovené nebo uznané státem, jehož porušení stát sankcionuje. Specifické rysy : závaznost, formální určitost, obecnost a vynutitelnost).

Právní norma – je obecné pravidlo chování, jehož plnění je vynutitelné státní mocí.

Členění právních norem:

- Z hlediska obsahu:
 - příkazující - obsahem je určitý příkaz,
 - zakazující - obsahem je určitý zákaz,
 - opravňující – obsahem je určité oprávnění,
 - odkazující- obsahem je určitý odkaz.

Specifické rysy právních norem

- Právní normy jsou obecně závazná pravidla lidského chování, stanovená nebo uznaná státem, jejich porušení může stát sankcionovat.
- Jsou základním elementem příslušného právního systému.
- **Právní normy mají tyto specifické rysy:**
 - 1/ **závaznost**: závazné pravidlo chování, stanovuje oprávnění a povinnosti, oprávnění vymezuje jako možnost určitého chování, povinnost jako nutnost určitého chování pod hrozbou sankce.
 - 2/ **Formální určitost**: uznávány jsou normy pouze v určité právní formě a v takové formě musí být právní normy vyjádřena. Formou se rozumí pramen práva, určitá vnější podoba (zákon, judikatura, právní obyčej)
 - 3/ **Obecnost**: právo platí pro všechny subjekty na území státu. Způsob vymezení okruhu subjektů, na něž se norma vztahuje se však různí. Právní norma může upravovat chování i jednoho subjektu (prezident).
 - 4/ **Vynutitelnost**: Pokud právní norma stanoví povinnost stanoví i hrozbu za nesplnění této povinnosti.

Struktura právních norem

- Vychází se z toho, že struktura právních norem je trichotomická (trojčlenná) a má podobu podmíněné věty: Jestliže je p (hypotéza) pak nastává q (dispozice), není li q, nastupuje r (jinak r – sankce)

1/ Hypotéza (p):

- je ta část právní normy, která stanoví podmínky, za nichž nastane dispozice, případně sankce.
- V hypotéze je stanoven okruh adresátů normy, její časová působnost a jsou v ní uvedeny právní skutečnosti, s nimiž norma spojuje vznik, změnu nebo zánik subjektivních práv a právních povinností.
- V hypotéze tedy najdeme podmínky, které musí nastat, aby pravidlo působilo a mohlo se uplatnit na jednotlivé případy.

2/ Dispozice (q)

- Vlastní pravidlo chování
- Najdeme jednotlivé žádoucí modality chování (příkaz, zákaz, dovolení) a z hlediska adresáta oprávnění a povinnost

Struktura právních norem

3/ **Sankce (r)**: je část právní normy, v níž je stanovena újma za porušení právních povinností stanovených v dispozici právní normy.

Další druhy právních norem:

- **Blanketové právní normy**: takováto norma neobsahuje vlastní pravidlo chování, nýbrž ve své dispozici zmocňuje příslušný státní orgán nebo nestátní orgán veřejné moci k vydání prováděcího předpisu, kde bude stanovena vlastní normativní úprava.
- **Kolizní právní normy**: tvoří náplň mezinárodního práva soukromého a stanovují hraniční ukazatele, jimiž jsou určeny normy, podle nichž se řeší soukromoprávní vztahy s cizím prvkem, tj. případy, kdy je nutné řešit právní vztahy mezi subjekty, které podléhají různým právním řádům.
- **Kompetenční právní normy**: Stanoví kompetence, vymezují rozsah pravomocí a působnosti orgánů veřejné moci.
- **Teologické právní normy**: např. normy, které stanoví jaké cíle mají být dosaženy v určitých oblastech společné politiky, na úvaze jednotlivých států jakým způsobem tohoto dosáhnou.

Struktura právních norem

- **Doporučující právní normy**: nestanovují závazné pravidlo chování, ale jen doporučení. Vyskytují se zřídka. Doporučujícím normám se blíží případy vzorových stanov, které se subsidiárně použijí pro úpravu právních poměrů.

Právní vztahy

- Co to jsou právní vztahy? Jaké mají prvky (subjekty), objekt, obsah? Jaké jsou zásady právních vztahů? Důvody neplatnosti právního jednání?

Právní vztahy

Právní vztahy:

- veškeré vztahy mezi subjekty jsou vztahy společenskými,
- pokud jsou regulovány právní normou, jedná se o vztahy právní,
- právní vztah je tedy společenský vztah upravený právní normou,
- **předpokladem existence, vzniku, změny nebo zániku právního vztahu je existence právní normy a dále právní skutečnosti, se kterou se vznik, změna nebo zánik právního vztahu spojen,**
- každý právní vztah má své prvky, tj. objekt, subjekt a obsah právního vztahu.

Předpoklady právního vztahu:

- předpokladem existence právního vztahu je **existence právní normy**, která daný společenský vztah upravuje (např. občanský zákon – převod nemovitosti),
- dalším předpokladem je **právní skutečnost**, na základě které dochází ke změně, vzniku, nebo zániku konkrétního právního vztahu.

Právní vztahy

Prvky právního vztahu:

I. Subjekt:

- fyzické osoby:
- *způsobilost mít práva a povinnosti* = **nově právní osobnost** – od narození do smrti, nelze omezit nebo odejmout; (§ 15 odst. 1. NOZ)
- *způsobilost k právním úkonům* – **Svéprávnost** - vzniká zletilostí /18 let, lze i dříve v 16 letech s přivolením soudu/, lze odejmout /duševní příčiny, soud, zástupce/, (§ 15 odst. 2. NOZ)
 - *způsobilost k protiprávním úkonům* (deliktní způsobilost) – způsobilost činit právní úkony a být za ně zodpovědný (15 let),
- Právnícká osoba:
- umělá, fiktivní osoba vytvořená právem
 - obchodní společnost (a.s., s.r.o., k.s., v.o.s.), veřejné VŠ, sdružení FO nebo PO (družstvo), komory jako nucené profesní korporace a další (ČT, ČRo) atd.
 - vzniká buď ze zákona (obce, kraje, česká televize...) nebo na základě zákona (zřizovací smlouva, zápis do rejstříku)

Právní vztahy

Právníckými osobami mohou být:

- různá sdružení osob – korporace,
- majetkové celky, které mají samostatnou právní existenci – nadace,
- jednotky území samosprávy,
- jiné subjekty o nichž to stanoví zákon,

II. Objekt:

- věci, práva, vynálezy, ochrana osobnosti atd. = to, k čemu vzájemná práva a povinnosti subjektů směřují

III. Obsah:

- práva (oprávnění znamená, že se subjekt právního vztahu může chovat určitým způsobem) a povinnosti účastníku tohoto vztahu (práva jedné strany odpovídají povinností druhé strany a obráceně – vzájemná podmíněnost) – povinnosti: něco dát, konat, zdržet se, strpět

Právní vztahy

- **Zásada autonomie vůle**- každý má mít možnost rozhodnout se s kým/jak/kdy jednat a za jakých podmínek
 - Základním soukromoprávním nástrojem je konsenzus dvou osob/stran
 - Smlouvě a smluvní svobodě se ponechává rozsáhlý prostor
 - Zákon vystupuje jako ultima ratio jen v případě, že dohoda vůbec není možná, nebo nedojde-li k ní
- *Další všeobecné soukromoprávní zásady- §3 odst. 2 NOZ*
- **§4 NOZ - průměrný člověk**- NOZ stanovuje, že každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností = při právním styku je možné od každé osoby toto očekávat
- hledisko, že osoba něco měla a mohla vědět je značně objektivizováno, aby se stanovila minimální předvídatelnost a schopnost vyhodnocení
- **§5 NOZ – „kdo se veřejně nebo ve styku s jinou osobou přihlásí k odbornému výkonu jako příslušník určitého povolání ... , dává tím najevo, že je schopen jednat se znalostí a pečlivostí, která je s jeho povoláním ... spojena...“**- úprava významná hlavně v oblasti náhrady škody

Právní vztahy – Právní jednání

Zdánlivé právní jednání (§551 a násl. NOZ)

- Můžeme přirovnat k dnešní nicotnosti právního úkonu
- O právní jednání se nejedná, **chybí-li vůle** jednající osoby, nebo **nebyla-li zjevně vážná vůle projevna**
- Institut se zabývá zkoumáním vůle a jejich projevů
- O právní jednání nejde taky v případě, jestli se nedá zjistit pro **neurčitost** nebo **nesrozumitelnost** jeho *obsah nebo výklad*
- avšak byl-li projev vůle mezi stranami *dodatečně vyjasněn, nepřihlíží se k jeho vadě* a hledí se, jako by tu bylo právní jednání od počátku (§ 553 odst. 2 NOZ)
- **k zdánlivému právnímu jednání se nepřihlíží**

Právní vztahy - Právní jednání

Výklad právního jednání (§ 555 a násl. NOZ)

- Důraz kladen na svobodnou vůli: „Právní jednání se posuzuje podle svého obsahu“ a ne podle slov
- Posouzení obsahu není věcí volné dispozice právně jednajících osob- proto je nutné stanovit pravidla pro daný výklad
- **Vždy se zkoumá obsah**, není možné vnutit stranám jiný obsah/výklad, jedině při zastřené jednání se posoudí podle jeho pravé povahy (zastřené jednání- které má být zastřené jiným právním jednáním)- §555 odst. 2 NOZ
- § 557 NOZ- „připouští-li použitý výraz různý výklad, vyloží se v pochybnostech k tíži toho, kdo výrazu použil jako první.“ - většina základních pojmů upravena v NOZ a ne v ZOK
- Oproti dosavadní úpravě se tedy klade větší důraz na skutečnou vůli jednajících osob a opouští se od formálního hlediska projevu

Právní vztahy

Forma právního jednání (§559 a násl. NOZ)

- §559 NOZ určuje právo zvolit si libovolnou formu právního jednání, není- li omezení zákonem
- §560 NOZ- písemná forma se vyžaduje pro zřízení nebo převod (taky pro změnu nebo zrušení) věcného práva k nemovité věci- projev vůle všech účastníků na téže listině

Neplatnost právního jednání (§574 a násl. NOZ)

- *Nová úprava opouští dosavadní koncept absolutní neplatnosti (absolutní neplatnost nastává jenom v určitých případech)*
- výslovně uvádí, ke kterým jednáním/částem se nepřihlíží, např. Ochrana osobnosti, § 2898- vzdání se předem náhrady škody, ...
- **Jednání je spíše platné než neplatné**

Právní vztahy

Hlavní důvody neplatnosti (§ 580 a násl. NOZ)

- Právní jednání se přičí dobrým mravům
- Odporuje zákonu
- Počáteční nemožnost plnění
- Jednání s nesvéprávnou osobou nebo osobou jednající v duševní poruše
- Není-li jednání učiněné ve formě ujednané stranami nebo stanovené zákonem bude takové jednání neplatné, jestli strany tuto vadu dodatečně nezhojí

Relativní neúčinnost (§ 589 a násl. NOZ)

- *Zkracuje-li dlužník svým právním jednáním uspokojení vykonatelné pohledávky věřitele, má věřitel právo domáhat se, aby soud určil, že právní jednání dlužníka není vůči věřiteli právně účinné*
 - Toto právo má věřitel i tehdy, je-li právo třetí osoby vykonatelné, anebo již bylo uspokojeno
 - Věřitel podává na dlužníka odpůrčí žalobu, kterou je odporováno právnímu jednání dlužníka

Právní vztahy

Zdánlivé právní jednání (nicotné právní jednání)

- NOZ upouští od masivního konceptu absolutní neplatnosti a zavádí tzv. nicotnost zdánlivého právního jednání
- Nicotné je právní jednání, které nesplňuje náležitosti právního jednání požadované zákonem (§§ 551 – 554)
- Ke zdánlivému právnímu jednání se nepřihlíží (§ 554), tzn., hledí se na něj jako by jednáno vůbec nebylo; Byl-li však projev vůle mezi stranami dodatečně vyjasněn, nepřihlíží se k jeho vadě a hledí se, jako by tu bylo právní jednání od počátku (konvalidace)

O zdánlivé právní jednání jde pokud:

- chybí vůle jednající osoby
- nebyla vůle zjevně projevena
- pro neurčitost nebo nesrozumitelnost nelze zjistit obsah ani výkladem
- zákon stanoví, že se k určitému jednání nepřihlíží

Právní vztahy

Právní jednání (§545 a násl. NOZ)

- NOZ právní jednání jednoznačně nedefinuje, jedná se o **právní skutečnosti**, které vyvolávají **právní následky**, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, **zvyklostí** a zavedené praxe stran
 - Pr. jednáním tak bude např. i rozhodnutí valné hromady/ rozh. jediného společníka oprávněného jednat za společnost
- NOZ rozlišuje náležitosti nezbytné pro vznik právního jednání a ty, které jsou nezbytné pro platnost pr. jednání
 - **Vznik: musí se jednat o vážnou, dostatečně srozumitelnou a určitou vůli jednajícího**
 - **Platnost: náležitosti subjektu (svéprávnost), náležitost projevu (forma), náležitost vůle (absence omylu, svoboda) a náležitost předmětu (dovolenost a možnost)**
- Právně lze jednat **konáním** nebo **opomenutím**; výslovně nebo jiným způsobem nevzbuzujícím pochybnost o tom, co jednající osoba chtěla projevit (§546 NOZ)- kývnutí,..

Právní skutečnost

- Co to je právní skutečnost, jaké právní skutečnosti rozlišujeme

Právní skutečnosti

Právní skutečnosti:

- Závislé na lidské vůli (subjektivní):
- jednání v souladu s právní normou, tj. právní,
- jednání porušující právní normu, tj. protiprávní, (protiprávní jednání je právem sankcionováno, jednat protiprávně lze tím, že subjekt koná i tím, že neučiní nic ve chvíli, kdy mu konání právní norma přikazuje, tzn., že konat opomene.
- Na lidské vůli nezávislé (objektivní)

Rozlišujeme čtyři typy právních skutečností:

- právní jednání – projev vůle, který je v souladu s objektivním právem – právní úkony (např. uzavření smlouvy, podání výpovědi, sepsání závěti, podání odvolání) a individuální právní akty (rozhodnutí státních orgánů),
- protiprávní jednání – projev vůle, který je v rozporu s objektivním právem – spáchání trestného činu, přestupku, porušení smluvní povinností,
- právní událost – mimovolní skutečnost v souladu s objektivním právem (narození, smrt, čas - nárok na starobní důchod),
- protiprávní stav – mimovolní skutečnost v rozporu s objektivním právem (Živelní pohromy, nemoc, pracovní úraz),

Právní úkon

- Co je to právní úkon? Jak je členíme? Uveďte příklady

Právní úkony

Právní úkony:

- projev vůle ve vnějším světě,
- aby se jednalo o projev vůle s nímž jsou spojeny právní následky musí být právní úkon učiněn **svobodně, vážně, určitě a srozumitelně,**
- všechny tyto podmínky musí být splněny kumulativně, jinak je právní úkon neplatný (rozlišujeme absolutní a relativní neplatnost),
- absolutní neplatnost – nastává ze zákona (např. úkon učiněný osobou, která nemá způsobilost k právním úkonům, soud k ní přihlíží z úřední povinnosti),
- relativní neplatnost – právní úkon je považován za platný, dokud se někdo nedovolá neplatnosti (výpověď z nájmu bytu)

Právní úkony členíme:

- výslovné – právní úkon je učiněn ústně či písemně,
- konkludentní – vysloven mlčky,
- jednostranné – např. výpověď, závěť, vydědění
- dvoustranné – skládají se z 2 právních úkonů (smlouva)
- vícestranné – smlouva má více stran (účastníků)

Právní úkony

Dle projevu vůle:

- konáním
 - výslovně – ústně nebo písemně
 - konkludentně – jinak než výslovně, ale musí jít o projev vůle (kývnutí hlavou na souhlas, roztrhání listiny, cestující nastupující do tramvaje uzavírá smlouvu o přepravě, koupě zboží z automatu),
- nekonáním
- úplatné - kupní smlouva,
- bezplatné - darovací smlouva,
- smíšené - sice úplatné, ale za cenu symbolickou,
- pojmenované (nominátní) – často se opakují, mají své konstantní pojmenování, podrobnou úpravu (smlouvy kupní, nájemní, o dílo),
- nepojmenované (inominátní) – zákonem neupravené, atypické, nesmí odporovat obsahu nebo účelu Obchodního či Občanského zákoníku,

Ochran subjektivních práv

- Co to jsou subjektivní práva?
- Jaké prostředky ochrany subjektivních práv znáte?

Ochrana subjektivních práv

- Ochrana je poskytována celým právním řádem, všemi právními odvětvími:
- **soudní ochrana** – poskytovaná soudní mocí = jestliže se subjekt obrátí na soud a splní přitom všechny zákonem stanovené podmínky, soud jej nesmí odmítnout a musí jeho věc rozhodnout, proto základními formami poskytnutí ochrany subjektivního práva jsou rozhodnutí soudu
- **ochrana pokojného stavu** – kdo se domnívá, že byl porušen pokojný stav, může se domáhat ochrany u příslušného orgánu státní správy = ochrana provizorní (rozhodnutí je předběžné, účastník se může obrátit na soud)
- **ochrana svépomocí** – svépomoc je možná pouze výjimečně = jestliže hrozí neoprávněný zásah do práva bezprostředně, může ohrožený přiměřeným způsobem zásah sám odvrátit (=nesmí způsobit újmu nepřiměřenou té, která mu hrozí), např. sebeobrana, nutná obrana, krajní nouze

Ochrana subjektivních práv

- **Subjektivní povinnost**
 - subjektivní povinnost a subjektivní právo jsou párové pojmy
 - možnost chovat se určitým způsobem musí být vždy spojena a povinností jiného chovat se tomu odpovídajícím způsobem
 - nutnost chovat se způsobem stanoveným právní normou (pokud není splněna dobrovolně, lze ji podle objektivního práva vynutit státním donucením)
- **Druhy právních povinností**
 - *dare* - něco dát
 - *facere* - něco konat
 - *omittere* – nekonat
 - *pati* - něco strpět
- **Subjektivním právem (právo v subjektivním smyslu)** rozumíme míru možného chování oprávněného subjektu. **Subjektivní právo** je to, co adresát právní normy (**objektivního práva**) může učinit (jak může jednat), neboť mu to **objektivní právo** dovoluje. Jedná se o možnost, kterou subjekt (adresát) nemusí využít.

Právní řád České republiky

Evropské předpisy

Ústavní zákony

Zákony a zákonná opatření senátu

Nařízení vlády

Vyhlášky ministerstev a ostatních úředních orgánů

Vyhlášky a nařízení jednotek území samosprávy

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická
fakulta

Právní řád

- Co je to právní řád?
- Co je to právní předpis (norma)?
- Jaké jsou prameny práva?

Právní řád

- **Právní řád** České republiky je **tvořen** všemi právními předpisy ČR a v nich obsaženými právními normami. Nejdůležitějšími právními předpisy jsou zákony, tj. soubory pravidel chování upravující základní oblasti života člověka a společnosti.
- **Právní předpis** je soubor **právních** norem, který je vydaný státem uznanou formou
- **Prameny práva** jsou to právní formy, v nichž nalzáme platné právo. Představují závislost na historickém společenském systému, ve kterém právní kultura vznikala.
Základní druhy: Právní obyčeje. Sbírky obyčejů pořízené vědci (tedy i psané) Zákony a právní normativní akty. Závazná pravidla státní moci pro občany, organizace a státní správu. Pramenem může být i normativní smlouva upravující obecná pravidla pro neurčitý počet subjektů (kolektivní smlouva) Soudní a správní precedenty.

Rozhodnutí případu soudem, dosud neupraveného vytváří judikaturu. V PŘ ČR to jsou Soudní dvůr EU/SDEU a české nejvyšší soudy Ústavní/ÚS, Nejvyšší/NS, Nejvyšší správní/NSS). Normativní smlouvy. Mezinárodní smlouvy (ratifikované) jeden ze základních pramenů mezinárodního práva, od 1. 5. 2004 ČR členským státem EU, právní řád EU závazným v ČR, ústava ČR je řadí ve významu k ústavním zákonům

Ústavní pořádek

- Co je to ústavní pořádek a jaké normy sem řadíme?

Ústavní pořádek a jeho prameny

Ústavní pořádek:

Ústavní právo je soubor právních norem regulujících nejdůležitější právní vztahy ve státě (uspořádání státu, rozdělení státní moci, výkon státní moci, základní práva a svobody občanů atd.)

Prameny ústavního práva ČR

- Ústava ČR a ústavní zákony, **ústavní pořádek = Ústava, Listina zákl. práv a svobod a ostatní ústavní zákony**
- zákony, které mají nejvyšší právní sílu; označují se jako „ústavní“ zákony,
- od ostatních zákonů se odlišují zejm. způsobem jejich projednávání a přijímání (při hlasování o nich se v parlamentu vyžaduje kvalifikovaná většina),
- součástí ústavního pořádku ČR - i ústavní zákony Československé republiky, Federálního shromáždění Československé socialistické republiky a České národní rady, pokud upravují státní hranice + i ústavní zákony České národní rady přijaté po 6. 6. 1992,

Součást ústavního pořádku

- Podle článku 112 odstavce 1 Ústavy České republiky tvoří ústavní pořádek České republiky:[]
- Ústava České republiky (č. 1/1993 Sb. ve znění č. 347/1997 Sb., č. 300/2000 Sb., č. 395/2001 Sb., č. 448/2001 Sb., č. 515/2002 Sb., č. 319/2009 Sb., č. 71/2012 Sb. a č. 98/2013 Sb.)
- Listina základních práv a svobod (č. 2/1993 Sb. ve znění č. 162/1998 Sb.)[P 1]
- ústavní zákony přijaté podle Ústavy České republiky
- Ústavní zákon o vytvoření vyšších územních samosprávných celků (č. 347/1997 Sb. ve znění č. 176/2001 Sb. a č. 135/2011 Sb.)
- Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky (č. 110/1998 Sb. ve znění č. 300/2000 Sb.)
- Ústavní zákon o přistoupení České republiky k Evropské unii (č. 515/2002 Sb.)
- ústavní zákony upravující hranice.....
- Podle judikatury Ústavního soudu jsou součástí ústavního pořádku podle článku 1 odstavce 2 Ústavy České republiky také ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách,[8] např.
 - Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
 - Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
 - Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Ústava

Ústava České republiky:

- nejvyšší zákon ČR, č. 1/1993 Sb., účinná od 1. 1. 1993
- všechny ostatní právní normy nižší právní síly, tedy zákony, zákonná opatření, vládní nařízení a vyhlášky ministerstev či orgánů samosprávy, nesmějí být s Ústavou v rozporu
- o soulad předpisů s Ústavou dbá Ústavní soud ČR
- uvozena preambulí (úvodním prohlášením), 8 hlav, 113 článků

Struktura ústavy české republiky:

- I. PREAMBULE – prohlášení týkající se tradic, státnosti, ochrany a rozvoje ČR, svobody, demokracie atd.
- II. ZÁKLADNÍ USTANOVENÍ – charakteristika ČR - svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát, založený na úctě k právům a povinnostem člověka a občana
 - veškerou státní moc vykonává lid prostřednictvím moci zákonodárné, výkonné a soudní – lid se může přímo podílet na výkonu státní moci referendem (*přímá demokracie*),
 - nikdo nemůže být proti své vůli zbaven státního občanství,

•

III. MOC ZÁKONODÁRNÁ - orgánem moci zákonodárné je Parlament ČR - tvořen dvěma komorami (Poslanecká sněmovna, Senát)

- Poslanecká sněmovna - 200 poslanců, voleni na 4 roky, volby tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, a to systémem poměrného zastoupení (hlasy odevzdávány stranám)
 - právo volit (*aktivní volební právo*)- každý občan ČR, který nejpozději v den voleb dosáhl věku 18 let
 - právo být zvolen poslancem (*pasivní vol. právo*) - každý občan republiky, který dosáhl věku 21 let
 - může být rozpuštěna – právo prezidenta
- Senát - 81 senátorů, voleni na dobu 6 let, volby každé dva roky (volena 1/3 senátorů), voleni tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, a to většinovým systémem (zvolen kandidát, který v příslušném volebním obvodu získal nadpoloviční většinu hlasů, případně 2. kolo)

IV. MOC VÝKONNÁ - orgánem moci výkonné – prezident republiky, vláda a státní zastupitelství

- Prezident republiky – hlavou státu, z výkonu své funkce není nikomu odpovědný
- Vláda - vrcholným kolektivním orgánem moci výkonné, řídí a kontroluje státní administrativní aparát
 - skládá se z předsedy, místopředsedů a ministrů,
 - ze své činnosti je odpovědna Poslanecké sněmovně,
 - předsedu vlády (premiéra) i jednotlivé ministry jmenuje do funkcí prezident republiky,
 - vláda může vydávat nařízení vlády,
 - členové vlády - ministři - řídí jednotlivá odvětví národního hospodářství a státní správy (resorty) a stojí v čele ministerstev, která jsou zřizována zákonem,
 - Ministerstva a jiné správní úřady - lze je zřídit a stanovit jejich působnost jen zákonem
 - Státní zastupitelství – zejm. zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení

V. MOC SOUDNÍ - ústavou je výslovně zaručena nezávislost výkonu soudcovské funkce

- **soudcem** - bezúhonný občan, věk 30 let, ukončené vysokoškolské právnické vzdělání, vykonal praxi justičního čekatele a složil odbornou justiční zkoušku
- do funkce je soudce jmenován prezidentem republiky bez časového omezení doby výkonu své funkce
- při rozhodování je soudce vázán pouze zákonem
- 4 druhy soudnictví – civilní, trestní, správní, ústavní
- **soustavu soudů** tvoří Nejvyšší soud, NSS, vrchní soudy, krajské soudy a okresní soudy
- Nejvyšší soud i Nejvyšší správní soud – Brno
- vrchní soudy – Olomouc, Praha

- Ústavní soud ČR – samostatný specializovaný nezávislý orgán soudní moci, zvláštní postavení, sídlo v Brně, orgánem ochrany ústavnosti, není součástí soustavy obecných soudů
 - 15 soudců, jmenováni na dobu 10 let,
 - zejm. rozhoduje o zrušení zákonů nebo jiných právních předpisů či jejich částí, jsou-li v rozporu s Ústavou,
 - rozhodování, zda je mezinárodní smlouva v souladu s ústavním pořádkem ČR,
 - vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby,

Listina základních práva a svobod

Listina základních práv a svobod - součástí ústavního pořádku ČR, přijatá ještě Federálním shromážděním ČSFR, vyhlášena ve Sbírce zákonů pod č. 2/1993 Sb.

- LIDSKÁ PRÁVA – jedná se o práva jednotlivců (FO), ale lze aplikovat i na PO (např. církví a náboženských společností, politických stran a hnutí)
 - lidská práva se chápou jako tzv. přirozená
 - stát lidská práva musí garantovat a hlavně zajistit jejich dodržování
 - vyznačují se určitými znaky: nezadatelná – existují nezávisle na vůli státu, nezrušitelná – stát je nemůže zrušit (mají přirozený původ), nepromlčitelná (nezanikají uplynutím určité doby) a nezcizitelná
 - zaručují se všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení

- **osobní svoboda** je zaručena - nikdo nemůže nikoho zadržet, zavřít apod.; výjimka trest odnětí svobody, zadržení policií na nezbytně nutnou dobu (48h) - ke zjištění totožnosti nebo při podezření ze spáchání trestného činu,
- **osobní nedotknutelnost** vč. nedotknutelnosti soukromí(x možnost zadržení, zatčení, vzetí do vazby, držení v ústavní zdravotnické péči)
- právo vlastnit majetek, zaručení dědění - zákon může určit, že některý majetek je vlastněn pouze státem
- **vlastnictví zavazuje** (vlastník nemá jen právo, ale i povinnosti)
- souvisí i možnost vyvlastnění (odejmutí majetku) nebo omezení vlastnického práva – vyvlastnění jen ve veřejném zájmu, na základě zákona a za náhradu
- **nedotknutelnost obydlí** – domovní prohlídka možná jen pro účely trestního řízení (písemný příkaz soudce), případně vstup do obydlí z důvodu ochrany života nebo zdraví osob

•

▪ právo na soudní a jinou právní ochranu

- každý se může domáhat svého práva u nezávislého a nestranného soudu, případně i u jiného orgánu – soud je každému přístupný, právo na spravedlivý soud
- přezkum zákonnosti rozhodnutí orgánu veřejné moci
- právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu či jiného orgánu veřejné moci
- právo odepřít výpověď – pokud způsobil trestní stíhání sobě nebo osobě blízké
- právo na právní pomoc a tlumočnicka
- právo na zákonného soudce
- o vině a trestu za trestné činy rozhoduje soud – presumpce nevinny, čas a možnost k přípravě obhajoby, právo odepřít výpověď

Publikace, platnost a účinnost právní normy

- Kde se publikují právní normy?
- Co znamená platnost právní normy, co účinnost?
- Co je to analogie v právu

Publikace právních norem

- **Publikace a forma právních předpisů**
- Zákony a některé další významné právní předpisy se uveřejňují ve **Sbírce zákonů České republiky**, kterou vydává Ministerstvo vnitra ČR. Zveřejněním ve sbírce je předpis vyhlášen a nabývá platnosti. Účinnost předpisu (tj. používání) nebo jeho části však může být posunuta na pozdější dobu. Zveřejněné předpisy jsou v každém ročníku sbírky číslovány souvislou číselnou řadou. U předpisu je vždy uvedeno číslo, které je lomeno rokem zveřejnění předpisu. Toto označení se pak používá, kdykoliv někdo na určitý zákon odkazuje nebo ho cituje. V některých případech můžeme uvést pouze jeho název (například občanský zákoník, zákon o rodině). Chceme-li ovšem být přesní, je dobré uvést i číslo a to takto (příklad): zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Písmena „Sb.“ znamenají „Sbírka zákonů.“
- Předpisy jsou nadále členěny podle jejich rozsahu na části, hlavy, oddíly, paragrafy (§) nebo články a odstavce. Podle čísel paragrafů a čísel zákona se cituje ustanovení daného předpisu. Např. § 2, odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, což znamená, že citovaný text zákona najdeme v paragrafu druhém, odstavci druhém občanského zákoníku. Jen pro úplnost: Pro označení „paragrafu“ používáme vždy značku „§“, nikoliv například slovo „paragraf“ nebo zkratku „par.“

Platnost a účinnost právních norem

- Platnosti nabývá právní předpis **dnem vyhlášení ve Sbírce zákonů**. Dnem vyhlášení právního předpisu je den rozeslání příslušné částky Sbírky zákonů, uvedený v jejím záhlaví, od tohoto dne musí být částka každému dostupná. Dnem své platnosti se stává
- Účinnosti právní předpis **nabývá dnem, kdy počíná zakládat, měnit nebo rušit právní vztahy, tedy takzvaně „vstupuje v život“**. Dnem účinnosti je možná aplikace právního předpisu, normy v něm stanovené jsou od této doby právně vynutitelné. právní předpis součástí právního řádu.

Analogie

- **Obecně**

Ustanovení § 10 upravuje použití analogie (odstavec 1) a připouští soudcovské dotváření práva (odstavec 2). Oba odstavce řeší situaci mezer v zákoně.

Analogia legis

Použití analogie v právu znamená, že na určitou situaci se aplikuje právní norma, která se vztahuje na situaci podobnou, neboť pro danou situaci žádná právní norma stanovená není. Rozlišuje se dvojí typ analogie:

analogia legis (analogie zákona),

- *analogia iuris* (analogie práva).

Analogia legis znamená, že se použije právní norma, která je obsažena v zákoně. Na faktickou situaci, která není zákonem řešena, se použije jiné ustanovení zákona, které řeší skutkovou situaci podobnou. *Analogia iuris* představuje aplikaci právních zásad příslušného právního odvětví, případně dokonce obecných právních zásad, a přistupuje se k ní tehdy, pokud není k dispozici nejen zákonné ustanovení, které by se vztahovalo přímo na tuto skutkovou situaci, ale ani zákonné ustanovení, jež by řešilo skutkovou situaci podobnou. Ustanovení § 10 odst. 1 odkazuje na použití ustanovení, z čehož vyplývá, že se jedná o *analogii legis*.

Interpretace právních norem

- Co je to interpretace právních norem, jakou má funkci, použití smysl?
- Jaké jsou metody interpretace?
- Co je to analogie a k čemu slouží?

Interpretace právních norem

- funkce poznávací, hodnotící, rozhodovací,
- použití právní argumentace (právo nelze dokazovat, ale přesvědčovat o jeho obsahu)
- smysl správné vyložení toho co zákonodárce zformuloval (ratio legis aplikované na konkrétní právní případ).

Druhy a techniky interpretace dle subjektů

- Legální - orgán zmocněný právotvůrcem
- Oficiální- interní nadřazený orgán
- Autentický - právotvůrce
- Soudní judikatura soudy vyšších instancí
Výklad Ústavního - soudu Ústavní soud
- Výklad aplikujícího orgánu
- Doktrinální – právní věda

Legální výklad

- Je vnímán v historických souvislostech jako výklad zákonodárce, resp. určitého orgánu zákonodárního sboru. Původně byl v některých státech, založených na kontinentální právní kultuře, obecně právně závazný. Později se začal tento pojem používat pro výklad subjektu, který je zákonem výslovně zmocněn k vydávání obecně závazného výkladu bez ohledu na to, zda právní normu vydal či nevydal. Získává tak v této formě významnou normotvornou pravomoc.

Výklad oficiální

- (Služebně závazný, interní) – je používán ve veřejné správě. Podává ho subjekt nadřízený pro své podřízené formou normativních či individuálních interních instrukcí, které jsou pro podřízené orgány či pracovníky obecně či individuálně závazné. Nezavazuje však externě, tj. ty subjekty, které stojí mimo právní vztah nadřízenosti a podřízenosti. Může mít však externí dopad v rozhodnutích orgánů veřejné správy vůči nepodřízeným subjektům práva. Zde je třeba zdůraznit, že oficiálním výkladem není vázán soud ve svém přezkumném řízení (správní soudnictví).

Výklad autentický/ soudní

- (z latinského authenticus – původní, pravý, spolehlivý, hodnověrný) je takový výklad, který podává ten orgán veřejné moci, který právní normu vydal.
- Jde o rozhodnutí: Nejvyššího soudu, Nejvyššího správního soudu, Ústavního soudu, Evropského soudu pro lidská práva, Soudního dvora EU Závaznost inter partes, patrný posun k nejen „morální závaznosti“ v současnosti

Výklad orgánů aplikujících právo/ doktrinální výklad

- Je individuálně právně závazný (pro jedinečný, konkrétní případ) pouze tehdy, když se stává součástí aktu aplikace práva. Pro řešení dalších obdobných případů není právně závazný. Může ale pro ně mít faktický orientační význam (ustálená interpretační praxe). Výklad právní praxe je velmi významným typem.
- *Doktrinární* výklad podávají právní vědci, není tedy závazný, ale do značné míry aplikační praxi ovlivňuje.

Obsah rozhodnutí

- Ratio decidendi (Základ nebo důvod rozhodnutí. Podstata kauzy, která určuje obsah rozhodnutí). Bývá shrnut do tzv. právních vět
- Obiter dictum (Mimochodem řečeno. Poznámky nikoliv přímo k věci, podpůrné argumenty)

Základní metody výkladu/

- **Základní metody**
- *Gramatická (jazyková)* metoda je přímočarý výklad právní normy z jejího textu. Při výkladu se vychází ze struktury věty, rozebírají se vztahy mezi jednotlivými částmi souvětí i jednotlivých vět, co použité výrazy obvykle znamenají apod.
- *Systematická* metoda znamená, že se studuje umístění rozebírané právní normy v textu a systému právního předpisu (např. se hodnotí členění předpisu na části, hlavy a oddíly, dovozuje jaký význam mají marginální rubriky atd.) a jaké je postavení zkoumaného právního předpisu v daném právním odvětví a případně i v celém právním řádu.
- *Logická*, v této metodě se využívá logických postupů, a to především logického výkladu opaku, silnějšího a sporem.

Zvláštní metody

- **Zvláštní metody** : nastupují tehdy, jestliže základní metody výkladu nevedou k jednoznačnému výsledku
- *Teleologická (účelová)* zkoumá, jaký je současný účel a smysl rozebírané právní normy vzhledem k zaměření celého právního předpisu, který ji obsahuje.
- *Historická* je podobná účelové metodě, neboť také zkoumá smysl právní úpravy, ale rozdíl je v tom, že tento smysl hledá v době, kdy zákonodárce (popř. autor podzákonnehopředpisu) danou právní úpravu přijímal. Při tomto výkladu se bere v potaz např. důvodová zpráva k zákonu, případně též záznam rozpravy v Parlamentu při jeho přijímání apod.
- Komparativní (srovnávací) je založena na analýze obdobné úpravy v jiných právních předpisech, případně dokonce i v cizích právních řádech. V takovém případě je však nutno ji brát jen jako pomocnou, protože existence určité zahraniční úpravy nemá k interpretaci českého práva přímou relevanci (s výjimkou práva EU).

